

Article

Predictors of sociopathic behavior

Daniela Nicoleta BOTONE ¹

Citation: Botone D.N. (2023). Predictors of sociopathic behavior. *Management Intercultural*, XXV (51), 101-106.

Received: 1 October 2023

Revised: 07 December 2023

Published: 08 December 2023

Copyright: © 2023 by the authors. Published by SEA Open Research.

This article is an open access article distributed under the terms and

conditions of the Creative Commons

Attribution (CC BY) license ([https://creativecommons.org/licenses/by/](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

[https://creativecommons.org/licenses/by/](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

4.0/).

Abstract: The present study is a descriptive, exploratory approach, which aims to carry out a short conceptual analysis for the main predictors that describe the criminal behavior of the sociopathic type. Among them, in addition to the favorable environment, the authors describe the presence of the weapon in the criminal's social environment, considered one of the most important predictors of the development of sociopathic behavior. Added to this is the existence of defense mechanisms specific to the sociopathic personality.

Keywords: personality, aggression, sociopath, offender, weapon;

¹ Lucian Blaga University of Sibiu

PREDICTORI AI COMPORTAMENTULUI SOCIOPAT

Abstract: Studiul de față este un studiu descriptiv exploratoriu care își propune să realizeze o scurtă analiză conceptuală pentru principalii predicatori care descriu comportamentul infracțional de tip sociopat. Între aceștia, pe lângă mediul favorizant, autorii descriu prezența armei în mediul social al infractorului, considerat unul dintre cei mai de seamă predicatori ai dezvoltării comportamentului sociopat. La acesta se adaugă existența unor mecanisme de apărare specifice personalității de tip sociopat.

Cuvinte cheie: personalitate, agresivitate, sociopat, infractor, armă

INTRODUCERE

Agresivitatea și comportamentul agresiv au fost intens studiate din perspective diferite, de o multitudine de specialiști. În această direcție, au fost elaborate teorii complexe psihologice, sociologice sau antropologice.

Una dintre cele mai vechi teorii psihologice care exprimă agresivitatea este teoria frustrare-agresivitate, elaborată în anul 1939 de către o echipă de cercetători americani: J. L. Dollard, N. E. Miller, L. W. Doob, O. H. Mowrer și R. R. Sears în lucrarea *Frustration and Aggression*.

Asumția de bază a acestei teorii este aceea că actele agresive depind de anumite antecedente, de anumite situații care premereg actul propriu-zis și că există o legătură causală între frustrare și agresivitate: ori de câte ori este prezentă frustrarea, tot de atâtea ori răspunsul este agresiv.

În acest context, trebuie menționat că nu totdeauna frustrarea conduce la comportamente agresive și nu totdeauna comportamentul agresiv este datorat frustrării. Frustrarea produce răspunsuri agresive în situațiile în care actul frustrant este atribuit unui agent frustrator, când comportamentul agresiv este impus de modelul cultural, când agentul frustrator este perceput ca fiind de dinaintea ostil și când frustrarea este intensă (Chelcea, 2006). Prin urmare, frustrarea nu este urmată de agresivitate în condițiile în care socializarea este completă și în acord cu valorile sociale general-umane (idem). În concluzie, este necesar să se producă o interiorizare a valorilor social – umane, mai exact o instituționalizare a lor în personalitatea fiecărui individ. Berkowitz (1989) vorbește despre reformularea ipotezei frustrării-agresiunii; conform acesteia, agresiunea este o consecință a frustrării atunci când persoana frustrată

simte furie, provocată de stimuli situaționali asociați cu agresiunea.

Un astfel de stimul situațional poate fi vederea unei arme : vederea armei de către persoana frustrată o stimulează către un act de agresiune; conform lui Berkowitz (1989), în situația în care frustrarea trezește furie, arma atârnată la vedere pe un perete din locuința personală, provoacă agresiune.

În consecință putem vorbi despre un “efect al armei”, care semnifică declanșarea agresiunii la o persoană frustrată care vede o armă, prin intensificarea emoțiilor negative și a gândurilor asociate cu arma.

În această analiză trebuie să ținem cont de faptul că frustrarea nu conduce întotdeauna la agresiune. Trebuie să existe și alte circumstanțe (Wosinska, 2005) care transformă frustrarea în agresiune; un astfel de factor poate fi deprivarea relativă (divergența dintre așteptări și ceea ce obține sau are individul). În această categorie, pot fi incluși acei tineri cu un statut socio-economic precar; de exemplu, aici se încadrează foarte bine acei tineri orfani din zona Pakistan-ului, care ajung în număr foarte mare elevi în școlile extremiste islamice, și care se vor transforma ulterior în autori ai unor atentate cu IED (dispozitive explozibile improvizate). În acest caz, vorbim despre existența unei duble frustrări. Prima forma de frustrare ar putea proveni din situația economică precară (Marineanu, 2015), iar cea de-a doua sursă de frustrare ar putea fi o frustrare sexuală. Este bine cunoscut faptul că în regiunea paștunilor suniți din Afganistan sau Pakistan, tinerii de religie islamică nu pot să își întemeieze o familie prin căsătorie dacă nu dovedesc comunității și respectiv familiei viitoarei soții că el tânărul pakistanez sau afgan poate să își întrețină material soția și familia. Din acest motiv, în spațiul geografic menționat anterior, foarte mulți tineri aleg drumul școlilor islamice (eng. *Madrasahs of Pakistan*).

TIPURI DE INFRACTORI

În clasificările realizate de experți în psihologie judiciară (eng. *forensic psychology*), este bine cunoscută clasificarea lui Lewis Yablonski (1990), care ne arată modul în care personalitatea afectează comportamentul infracțional. Astfel, putem discuta despre mai multe categorii de infractori; în prima categorie se regăsesc infractori socializați care dezvoltă tulburări emoționale: aici se încadrează violatorii de proprietăți sau cei cu tulburare antisocială. În cea de-a doua categorie avem infractorii neurotici: aceștia sunt conștienți că există ceva rău în gândirea și comportamentul lor și

dezvoltă comportamente caracterizate prin anxietate, cleptomanie, piromanie, furt din magazine, etc. Ce-a de-a treia categorie descie infractorii psihotici, caracterizați prin percepție distorsionată asupra societății/ realității, crime bizare, cu motivații iraționale de cele mai multe ori. În această categorie sunt incluse acele comportamente infracționale sau crime cu mobil sexuale (de ex. cazul Rîmaru). Următoarea categorie, categoria infractorilor sociopați, include indivizi caracterizați prin: personalitate egocentrică; relațiile socio-afective sunt foarte diminuate și în general au la bază un schimb material sau securizant; aceștia dezvoltă un minim sentiment de anxietate sau vinovăție în comiterea actelor infracționale; de cele mai multe ori se constată absența nervozității, ceea ce-i determină să își organizeze foarte bine actele infracționale; aceștia pot să emane un farmec superficial în ochii celor care sunt în preajma lor, minciună, lipsa rușinii în cele mai multe interacțiuni sociale, indiferență în relațiile interpersonale, comportament bizar asociat cu consum de alcool, și/sau substanțe stupefiante. Un drog consumat frecvent de personalitățile sociopate este captogonul, în mod deosebit de acei sociopați caracterizați prin comportament infracțional de tip terorist.

Captogonul aparține clasei de amfetamine, fenetilina în legătură covalentă cu teofilina, un medicament care stimulează sistemul nervos central și care determină pentru o durată de aproximativ 10 ore un sentiment de putere și control absolut asupra situației, sporește curajul și atenuează frica. Această substanță este foarte des folosită de membrii grupărilor paramilitare din Orientul Mijlociu, Africa și America de Sud, în situația de luptă.

Pe lângă nevoia absolută de a deține controlul absolut prin tehnici uneori artificiale (vezi consumul de captogon), sociopații exprimă un eșec în a urma o anumită cale sau drum în viață, caracterizat printr-un pattern (model) consistent al autoapărării; cei mai mulți își neagă situația în care se află, aderă la grupuri infracționale organizate, se supun normelor grupului infracțional care le oferă sentimentul securizant al unui nou început în viață și se îndepărtează în mod sistematic de familia reală sau trecutul din viața lor.

Din punct de vedere psihologic, în cazul adolescenților avem indivizii cu personalitate antisocială care, asociată unui mediu favorabil de creștere caracterizat prin cazuri frecvente de delicvență și violență, vor urma de cele mai multe ori un traseu bine definit în viață, prin comportamente violente și aderare / sprijinire/ formare de grupuri infracționale. Din perspectiva mecanismelor psiho-emoționale, luând în calcul

teoria frustrare-agresivitate, se poate vorbi despre indivizii sociopați cu un control emoțional optim, dar indivizi frustrați care folosesc intens mecanisme de apărare precum: negarea, idealizarea, identificarea proiectivă și proiecția psihologică. La acestea se pot adăuga prin mecanismul de identificare proiectivă, anumite modele infracționale difuzate intens pe canalele mass-media. Astfel, comportamentul infracțional poate fi copiat, însușit, interiorizat și perfecționat de tânărul infractor, de la un autor criminal luat drept model în emisiunile de tip *breaking news*.

Cum se formează modelele infracționale după modelele sociale prezentate în mass media?

În cazul adulților, în general, se vorbește despre tulburarea de tip sociopat, intens dezvoltată într-un mediu favorabil caracterizat prin comportamente ostile, agresivitate verbală și fizică, care la rândul lor vor interioriza ceea ce este observat în anturajul personal și vor dezvolta ulterior comportamente bazate pe consum intensiv de alcool, droguri, ucidere, aderare/ sprijinire sau / și formare de grupuri infracționale. Din punct de vedere psihologic, vorbim despre un individ frustrat în cele mai multe cazuri, care dispune de un pattern consistent al autoapărării dezvoltat (din acest motiv cazurile de sinucidere sunt foarte rare) și care folosește pentru obținerea controlului emoțional mecanisme de apărare precum negarea sau identificarea proiectivă. La fel ca și în cazul indivizilor antisociali, un rol stimulativ îl poate avea modelul social infracțional difuzat intens în massmedia și mecanismul de idealizare (mecanism de apărare).

Spre deosebire de infractorii psihotici (care nu cunosc diferența dintre bine și rău de cele mai multe ori și acționează în numele unor motivații delirante sau halucinante), indivizii sociopați au discernământ, deci cunosc diferența dintre ce este bine și ce este rău. Tocmai din acest motiv, în cazul în care aceștia pun la cale o acțiune criminală (atentate, crime ce implică un număr mare de vicime), cei mai mulți infractori sociopați fug de la locul faptei sau efectuează infracțiunea în automobile aflate în mișcare.

SOCIOPATUL TERORIST

În legătură cu indivizii care au dezvoltat la un moment dat un comportament de tip terorist, aceștia aparțin în număr foarte mare profilului sociopat.

În unele situații, au existat în trecut, acte teroriste realizate de infractori psihotici, în cele mai multe cazuri diagnosticați cu schizofrenie paranoidă,

motivele crimelor fiind bizare, cu sau fără motive religioase.

Comportamentul teroristului psihopat poate să apară în ochii celor din jur ca fiind un tip foarte organizat, meticulous și extrem de imprevizibil. De cele mai multe ori, psihopatul terorist acționează în baza unui delir de grandoare, în care el, autorul viitoarelor crime, joacă rolul esențial. Motivul activității sale infracționale este de cele mai multe ori bizar, rupt de realitate, ca un rezultat al lipsei sale de discernământ. Motivele religioase în comiterea actelor infracționale, de la violență fizică și distrugere de bunuri la crimă sunt o realitate des întâlnită în comportamentul sociopat.

În literatura de specialitate se cunosc mai multe tipuri de infractori sociopați. Pearce (1977) a afirmat că teroriștii sunt sociopați (acționează antisocial) din cauza „disfuncționalităților din superego”, adică lacune în auto-monitorizare; acest autor își susține susținea concluzia în mod parțial pe baza tatuajelor găsite pe corpul teroristilor.

Potrivit clasificărilor din literatura de specialitate (Buckley et al., 2004; Achenbach, și Edelbrock, 1987; Akhtar, 1999) vorbim despre sociopatul aflat în poziția de “sponsor”, care susține financiar comportamentul agresiv și actele infracționale, în general acte teroriste. Un alt tip de sociopat îl întâlnim în poziția de “leader; în funcție de zona geografică sau contextul situației, aceștia ne apar în postura de leader mesianic, leader idealist auto-imaginat, leader religios sau etnic; nu în ultimul rând discutăm despre postura de leader antreprenor. Comportamentul infracțional de tip sociopat poate fi întâlnit și în postură de middle-management (strateg/tehnocrat; recruiter; trainer; supplier, etc.). Un caz aparte de sociopat terorist îl constituie profilul “lupului singuratic”, această denumire caracterizând acțiunea infracțională organizată, premeditată realizată în cele mai multe cazuri de teroriști sociopați izolați, singuri, fără apartenență și susținere din partea unui grup infracțional.

Idealistul auto-imaginat (Wieviorka 1988; 1993) este văzut în general de ceilalți din anturajul său, drept o persoană aparent carismatică, dispusă să plătească un preț foarte mare pentru credințele sale personale. În foarte multe situații, mai ales spațiul Orientului Mijlociu, postura idealistului-autoimaginat se suprapune cu cea de leader religios sau etnic. Un foarte bun exemplu în această direcție a fost personajul Osama Bin Laden.

METODOLOGIE

Articolul de față își dorește să prezinte în completarea informațiilor despre profilul

infractorului sociopat, un studiu descriptiv-exploratoriu, care și-a propus să identifice gradul de control și stabilitate emoțională al unui grup de infractori din mediul penitenciar, încarcerați pentru mai multe tipuri de infracțiuni care presupun agresivitate și comportament violent și încercarea de încadrare a acestora într-una din tipologiile prezentate mai sus: tulburare antisocială și/sau tulburare sociopată. În realizarea ipotezelor, am luat în calcul și anii de detenție petrecuți în mediul penitenciar precum și vârsta subiecților. În prima ipoteză se presupune că există o corelație negativă între gradul de stabilitate și control emoțional al respondenților și vârsta la care au comis prima infracțiune pentru care au săvârșit o infracțiune caracterizată prin comportament violent. Se are în vedere o analiză descriptivă a profilului infracțional, respective debutul acestuia. În cea de-a doua ipoteză, se presupune că în cazul infractorilor încarcerați pentru acțiuni ce presupun comportament violent, cu cât gradul de instabilitate emoțională va fi mai ridicat, cu atât comportamentul de recidivă (acte infracționale violente) va fi mai frecvent.

În studiu au fost incluși 64 de subiecți de gen masculine, încarcerați pentru următoarele infracțiuni: omor calificat, tentativă de omor, lovire, vătămări cauzatoare de moarte, vătămare corporală din culpă, rele tratamente aplicate minorului, amenințare și încăierare (conform aricolului 189-198, Cod Penal, Infracțiuni contra Persoanei).

Pentru testarea ipotezelor am folosit un chestionar de tip self report, o probă proiectivă și interviul semistrukturat; astfel, pentru măsurarea stabilității emoționale versus neuroticism am folosit proba NEOPI-R; pentru completarea datelor am folosit proba T.A.T., care identifică controlul emoțional al persoanei. De asemenea, pentru completarea datelor obținute s-a folosit metoda interviului semistrukturat și informații anamneză din dosarele deținuților. Fiecare subiect a fost testat individual, în mediul carceral, cu fiecare din cele trei instrumente. Subiecții au răspuns favorabil la acordul pentru participarea la studiul efectuat.

REZULTATE

Datele obținute au fost procesate în programul SPSS 17. În legătură cu prima ipoteză, datele obținute au arătat o corelație negativă, nesemnificativă între subiecții care au început comportamentul infracțional la o vârstă foarte tânără (12- 14 ani) și un grad ridicat de instabilitate emoțională ($r = 0,34$; sig. = 0,14). Prin urmare, pe lotul investigat de subiecți, nu putem concluziona că există o legătură statistic semnificativă între vârsta subiecților și

comportamentul agresiv infracțional în recidivă. Deși comportamentul infracțional este explicat în mare parte în literatura de specialitate, printr-un grad ridicat de instabilitate emoțională (sau nivel ridicat de neuroticism), din datele culese pe cei 64 de subiecți, comportamentul infracțional agresiv prezintă o asociere destul de frecventă cu mediul familial de proveniență sau statutul socio-economic. Astfel că pe lotul investigat 34 de subiecți (68%) provin din familii cu un statut socio-economic redus. De asemenea, aproximativ 88 % din subiecți au raportat probleme în familiile de proveniență: proveniență din familii monoprențale în care separarea părinților s-a produs foarte devreme (până la vârsta de 10 ani); din rândul acestora, 21 de subiecți provin din centrele de plasament; 4 subiecți au săvârșit prima infracțiune (furt; încăierare, vătămare) la vârsta de: 8 ani, 10 ani, 10 ani, 11 ani și au fost condamnați în penitenciare pentru minori. În cazul acestor subiecți nu am obținut informații cu privire la consumul de substanțe stupefiante.

Referitor la ce-a de-a doua ipoteză, datele au arătat confirmarea acesteia, respectiv o asociere puternic pozitivă între numărul recidivei și intensitatea nivelului de neuroticism (instabilitate emoțională prin NEOPI-R); astfel, o recidivă multiplă de 2-3 este asociată într-o proporție de 88 % cu un nivel ridicat de neuroticism (peste cota T 70); potrivit corelației obținute ($r = 64 < \text{sig}.0.002$), pe lotul investigat, cu cât numărul recidivelor infracționale a fost mai ridicat, cu atât subiecții au înregistrat în momentul testării un nivel mai ridicat de neuroticism. Potrivit datelor obținute, nu avem informații mai detaliate în legătură cu nivelul de neuroticism înregistrat de subiecți în momentul săvârșirii faptei penale.

CONCLUZII

Potrivit datelor obținute, pe lotul de subiecți investigați, rezultatele ne arată că instabilitatea emoțională (gradul ridicat de neuroticism) se asociază cu un comportament infracțional agresiv, această asociere nefiind condiționată de vârsta la care a avut loc debutul infracțional. Din informațiile provenite din proba proiectivă, toți cei 59 de subiecți au înregistrat rezultate care indică un slab control emoțional iar ceilalți 5 subiecți au răspuns lacunar, rezultatele fiind neconcludente. Din anamneza subiecților, profilul infracțional este asociat în totalitate cu disfuncții de atașament, agresivitate și violență domestică, statut socio-economic scăzut. Din lotul investigat, 47 de subiecți (73%) nu regretă faptele comise, cei mai mulți dintre aceștia și-au justificat comportamentul infracțional prin următorii

termeni: “eșec / rezultat al societății actuale”, “am vrut să îmi fac dreptate cu mâna mea”, “viața a fost nedreaptă cu mine, am ales să joc după regulile mele”, “legile și regulile sunt făcute pentru a fi încălcate”, etc.

Ca o concluzie generală a studiului, comportamentul infracțional analizat descrie în linii mari trăsături de personalitate cu tendințe sociopate (subiecții nu își regretă faptele comise și vorbesc de propriile legi sau regulamente și acționează în numele acestora; de asemenea, comportamentele agresive sunt justificate de cele mai multe ori prin lipsuri materiale, financiare sau de siguranță economică); recidiva s-a produs în totalitatea cazurilor prin acte infracționale similare celor anterioare sau foarte asemănătoare.

LIMITE ȘI CONSIDERAȚII PENTRU CERCETĂRI VIITOARE

Ca o limită a studiului, se consideră numărul relativ mic de subiecți pe care au fost realizate măsurătorile și mediul carceral unde s-a desfășurat cercetarea. Este posibil ca mediul carceral să fi influențat reacțiile emoționale ale subiecților, în sensul creșterii dimensiunilor neuroticismului pentru fiecare subiect analizat: tendințe depressive și anxioase, furie, ostilitate și irascibilitate.

Pe viitor, ne propunem o cercetare extinsă, pe un număr mai mare de subiecți, atât subiecți de gen masculin cât și subiecți de gen feminin.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Achenbach, T. M., and C. Edelbrock. (1987). *Manual for the youth self-report and profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- [2] Akhtar, S. (1999). The psychodynamic dimension of terrorism. *Psychiatric Annals* 29:350-355.
- [3] Berkowitz, L. (1989). Frustration-Aggression Hypothesis: Examination and Reformulation. *Psychological Bulletin*, Vol. 106, No. 1, 59-73
- [4] Buckley, P. F., Hrouda, D. R., Friedman, L., Noffsinger, S. G., Resnick, P. J., & Camlin-Shingler, K. (2004). Insight and its relationship to violent behavior in patients with schizophrenia. *The American Journal of Psychiatry*, 161(9), 1712-1714. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.161.9.1712>
- [5] Chelcea, S. (2006). *Psihologie socială*. București: Editura Comunicare.ro
- [6] Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1939).

- Frustration and aggression*. Yale University Press. <https://doi.org/10.1037/10022-000>
- [7] Marineanu, V. (2015). *Manual pentru pregătirea psihologică și controlul stresului operational*. București: Editura Polirom;
- [8] Yablonsky, Lewis. (1990). *Criminology: Crime and Criminality*. USA : Harper & Row.
- [9] Wiewiorka, M. (1993). *The Making of Terrorism*. Chicago, IL: University of Chicago Press
- [10] Wiewiorka M., (1988) *Societes et terrorismes*, Paris: Edit. Fayard;
- [11] Wosinska, W. (2005). *Psihologia vieții sociale*. București: Editura Renaissance;
- [12] Pearce, K. I. 1977. Police negotiations. *Canadian Psychiatric Association Journal* 22:171-4